

НЕВЛАДИНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ КАКО ОДГОВОР И КОРЕКТИВ НА ДИРЕКТИВНОСТА НА СИСТЕМИТЕ¹

Културата е одредувачка колку за човекот, толку за општеството кое ја произведува. Нашето совремие, одредено со информатичкиот хаос, благодарение на кој сите вредности или се изместени, или разнишани, или под знак на прашање, а не ретко некои од нив и сосема разнебитени, покажува се поголема потреба за повторното разгледување и промислување на таа одредница, како неминовна во валоризацијата на човековото постоење на патот кон сопственото етичко реализирање и исполнување.

Појдовен став при ова разгледување е дека човекот е неизоставен дел на општеството. Токму поради новонастанатото превреднување и изместување на основните естетски, етички, а со самото тоа и културни вредности, човековото ество и ествување се доведени во ситуација, токму во општеството во кое со своето постоење го оправдува барањето за воспоставување на вистински вредности во културата и за културата, се помалку да биде прашуван каква е таа култура што му треба за да го досегне своето постоење како исполнето ество-суштество, а со самото тоа и како произведувач и како конзумент на културата.

Доведен во ситуација да го побара одговорот на тоа прашање, човекот-граѓанинот се почесто станува свесен за фактот дека културата на општеството на кое му припаѓа, токму поради својата неспособност да го поврати или пак да понуди ред во нарушениот систем на вредности, се помалку нуди му култура која му треба, а се повеќе култура која си е самата себе си цел и тоа токму поради потребата општеството или неговата економија да се одржат на нивото на кое се поради неспособноста за изнаоѓање на одговори и решенија за новите потреби.

¹ Основните поставки од овој текст под наслов "Građanska kultura i aktivitet kao odgovor i korektiv direktivnosti kulture dru{tva-ure|e|n|ja putem NGO-a", беа презентирани на редовниот Меѓународен интердисциплинарен симпозиум на тема: "^\ovjek i kultura", во рамките на традиционалната манифестација "Dani Franja Petri}a", во организација на Хрватското философско друштво, одржан на Црес, Р.Хрватска од 23 до 26 септември 2007 година.

Затоа, треба се запрашаеме зошто и како се почесто корективот на таквата култура станува невладиниот сектор или слободните социјални и политички активности наречени невладини организации (НВО), кои со своето дејствување нудат можни одговори на потребите на човекот како етичко битие, до себе како човек-корисник на културата.

Токму поради ова, како нужно се наметнува да се разгледа и да се укаже на важноста на соодносите и на зависноста на промената на граѓанската култура низ делувањето на НВО-ата. Но, во овој контекст, НВО-ата не сфатени како простор за изразување на незадоволство со она што е официјално (од уредувањето) понудено или наметнато, туку како можен коректив на општеството во ситуација на се поголема загроеност на демократијата и демократизацијата, а со самото тоа и на слободата на произведувањето на културата, не само поради глобализацијата која наметнува одреден тип на граѓанска култура и однесување (доминантно одредени од западното културно наследство и потрошувачка еуфорија), туку поради баукот од глобалниот судир на културите, особено по падот на Трговскиот центар во Њујорк.

Овие општи напомени за светот во кој живееме и ја создаваме и ја произведуваме културата, не се само ламентирање, туку се укажување на ситуацијата во која етиката на граѓанската култура бидува се позагроена. Ова оттаму што во општествата во кои етиката е признаена како вредносна одредница, во настојувањето да се вклучат во светските тенденции, т.е. да фатат чекор со помодната и неконтролираната глобализација, таа, етиката, бидува загроена не само од истата, туку и со менувањето на системот на вредностите кои и припаѓаат по логиката на нештата, и тоа токму на оние вредности кои и треба да бидат основата на реалното произведување на културата, која со самото тоа би добила и граѓански карактер.

Соочени со ваквите проблеми, токму граѓаните на т.н. “демократски уредени општества”, се повеќе свесни дека темелните елементи на етиката врз кои почива нивната култура се помалку се почитуваат, а се повеќе се претвораат во средство за манипулирање на и со свеста, т.е. се злоупотребуваат во дневно-политичките игри, бараат начин да ја задоволат својата потреба-глад за темелни етички потпорници. Но, не само заради тоа што се потреба на нивниот дневен живот, туку затоа што со задоволувањето на таа глад, на оние кои ги наследуваат да им обезбедат такви потпорници на етички план кои ќе му овозможат тоа што се произведува како култура во најширока смисла на зборот да стане и

дел од она што сите го сонуваме, но и реално ни треба - граѓанската култура. Со тоа ќе се постигне уште нешто: тие потпорници ќе станат дел од неоспорното етичко втемелување при одредувањето на она што треба и мора да биде културата - свест за вредностите кои, пред и над се, имаат свое етичко втемелување и оправдување, а истовремено ја исполнуваат и функцијата на коректив на свеста на општеството на патот кон ослободувањето на човекот до степен на кој тој, произведувајќи ја основата на егзистенцијата, воедно ќе создава и вредности кои сами по себе ќе значат произведување на култура на граѓанското општество врз етички основи.

Еден од можните начини за задоволување на ваквите стремежи на единката-граѓанинот со сигурност станаа НВО-ата. Станаа тоа не само поради неспособноста на системите да ги задоволат тие и таквите културни и етички потреби на своите членови, туку и затоа што нивната историја јасно и гласно покажа дека културата ниту може да се создава, ниту да се развива, ниту да се применува, а уште помалку да стане дел од животот и реалниот етички систем - доколку тој процес на произведување на културата е еднонасочен! Попрецизно кажано: процесот на создавањето, развојот и произведувањето на културата на граѓанското општество, за да стане граѓанска култура, а со самото тоа и еден од темелниците на етичкото освестување - тој процес мора да биде двонасочен! Ова тврдење е последица на сознанието дека колку инструментите на системот можат да бидат од помош при создавањето на културните навики и потреби, како и на создавањето на потребата од културна потрошувачка, исто толку таквиот начин на културно условување-дресирање може да стане и инструмент за подредување, употреба, па и злоупотреба на граѓанинот-битието.

Свесни за ваквата опасност, единките-членовите на општеството најдоа излез од ваквата ситуација на оневозможност за спротивставување на системот по индивидуален пат здружувајќи се во т.н. “невладини организации”, независно од целта на истите, наоѓајќи истовремено и начин тие организации да ги претворат во партнери на системот и власта. Дури успеаја и повеќе од тоа! Ги претворија невладините организации во мотивациона, раководечка, ориентациона сила во одбирањето на вистинските вредности кои ќе овозможат корекција, пред и над се, на свеста за етичката одговорност и вредност на секое постапување и дејствување, а со самото тоа ги претворија и во коректив на свеста за улогата на граѓанинот во општеството.

Ова пак на граѓаните им овозможува да престанат да бидат жртви на потребата за одржување на системот-уредувањето и од улогата на жртва да прејдат во улогата на создавачи на културата чија крајна цел ќе биде: етичување на свеста до сознанието за неопходноста од себеподредувањето на одржувањето и заштитата на биомасата, а со тоа овозможување на целосно остварување на биопотенцијалот од неа. Со еден збор, *крајна цел да биде создавање на една Универзална Биоетика како основа на секоја култура која претендира да биде потреба.*

Не сакајќи повеќе да биде жртва, а се повеќе подложен на потребата да живее во реално демократизирано и демократско општество, граѓанинот бара засолниште и истото го наоѓа токму во веќе споменатите невладини организации. Проблемот при барањето “азил”- простор за реализација на своите културни и етички потреби, не е толку во тоа што тој-граѓанинот им се приклучува на одредени цели, помалку или повеќе согласно со својот хабитус, туку проблемот е во тоа што, како последица од споменатиот информатички хаос, тој не е секогаш во можност да ја провери и валидноста на таа организација, поточно етичката последица од нејзиното дејствување при изборот на организацијата на која ќе и се приклучи. Независно од тоа дали тоа го прави или не, т.е. дали ги проверува или не етичките конвенции од своите одлуки и одбраните начини на дејствување, позитивната страна на ваквото општествено учество е што граѓанинот со тоа ја презема и одговорноста во и за општеството, а со тоа пак, полека но сигурно, се отвораат и двонасочните процеси во истото тоа општество при задоволувањето на потребата за произведување на таква граѓанска култура која ќе им биде подредена на потребите на граѓанинот. Поточно, се работи за следново: од една страна, со достигнувањата преку НВО-ата и способноста да ги согледаат последиците од таквиот начин на ангажирање и граѓанско учество, граѓанинот полека но сигурно се навикнува да ги вреднува целите. Навикнувајќи се да вреднува, граѓанинот воедно учи и за системот на вредностите, не само за сопствениот, туку и за тоа каков етички втемелен систем на вредности му треба - до културата како начин на живеење и предуслов за создавање на граѓанско општество со реална демократија! Од друга страна, пак, преку ваквото вреднување, тој полека но сигурно учи како да понуди и поинаква вредност која, со самото тоа што е обмислена во нејзината последица, преку етичкиот вредносен систем, ќе овозможи и менување на свеста и кај спроведувачите на

власта, а со самото тоа и на нивната етика во постапувањето кон оние кои не се согласуваат со неа или кои имаат поинакво мислење и ставови за општествениот систем.

Токму на оваа точка на етичко и општествено учество и освестување на единката, почнува да станува јасно како и зошто невладините организации може и треба да бидат начин на активно учество во општеството и воедно да бидат она што му е потребно на секое општество-уредување: етички коректив на системот и општеството! Но со самото тоа што се тоа, за невладините организации се отвора и уште едно поле преку кое ќе остварат уште една од своите улоги и функции - да бидат етички коректив на единката, но воедно да бидат и да останат и поле за проверка на вредносните етички системи како предуслов за произведување на таков тип на култура со кој на секоја единка ќе и се отвори простор не само за себеостварување, туку воедно, со својот начин на дејствување, да биде и патоукажувач на истото тоа општество-уредување. Попрецизно кажано: да биде патоукажувач за тоа кон што треба да цели секој систем-општество, а тоа е секое произведување на културата, сега и овде, независно од општествениот или политичкиот систем, да мора да се стреми кон произведување на таква граѓанска култура која ќе овозможи создавање на услови за остварување на реалната етика. Или, поинаку кажано: овозможување на такви услови кои се предуслов за и на етиката втемеленост на сеопштите вредности независно од политичката, идеолошката, верската или која друга припадност или ограниченост. Уште подиректно: се работи за такво произведување на култура која ќе биде темелот на таква системска и општествена ситуација во која невладините организации ќе станат непотребни како израз на протест против одлуките и постапките на власта и нивен коректив.

Иако последниот исказ може да звучи помалку како израз на утопистичките надежи и желби, инсистирањето на улогата на невладините организации како коректив на општеството-уредувањата и на начинот на произведувањето на граѓанската култура се оправдува со тоа што, ако се проверат условите во кои таа денеска се создава, особено во т.н. “демократијата”, станува сосема јасно дека нејзиното создавање се повеќе е подредено на оправданоста на произведувањето на егзистенциите, а се помалку е предуслов за еволуција на свеста дека единките-граѓаните дека се дел од глобализацијата и нејзина цел. Но, не на таква глобализација која ќе доведе до создавање на голо-репродуктивно произведување, туку глобализација на свеста дека му припаѓаме на ист свет, се стремиме кон исти етички

вредности и дека ни е потребен таков етички систем и производство- економија кои ќе не одржат не само во моментов, туку кој ќе престане да ја загрозува биомасата, биопотенцијалот на планетата на која и припаѓаеме.

Споменувањето на можното уништување на биомасата и биопотенцијалот од неа не е заради помодност, поточно поради модата секогаш одново да се укажува на потребата за создавање на свест за природната околина. Овде попрво се работи за тоа дека независно од целите на секоја конкретна невладина организација, нивниот вкупен резултат треба да биде не само менување на свеста на единката, туку, пред и над се, менување на свеста на политичките системи за тоа дека *не се одговорни само пред изборното тело, туку дека мораат да стана негов сервис*. Поконкретно кажано, се работи за следново: како што стојат работите денеска во светот на информациите, без оглед на тоа што “културата” на манипулирање со информациите отиде далеку, останува фактот дека токму благодарейќи на невладините организации ние денеска имаме ситуација во која поединецот-граѓанинот е свесен дека е културолошко-информациски (из)манипулиран. Но, токму поради таквото освестување со помош на невладините организации, граѓаните се повеќе изнаоѓаат начини преку овие да го намалат просторот на можностите за манипулирање и, што е уште поважно, сосема е сигурно дека поради ова и вакво делување ќе се дојде до такво ниво на свеста и на единката-граѓанинот, но и на општеството, што сосема сигурно ќе доведе до ситуација постоењето на НВО-ата да биде се помалку потреба. Ова оттаму што, токму благодарение на нивното делување се создаваат услови за сеопшта соработка и дијалог при одредувањето на темелните услови на произведување како предуслов и на културата и на културните добра-вредности, без кои не ќе може да биде остварлива ситуацијата во која нема да се прашуваме каква тоа граѓанска култура ни треба туку колку квалитетно ја живееме.

Сето претходно изложено само по себе не е спорно. Спорно е дали ќе успееме да оствариме таков вид на размена на информации кој ќе ни овозможи, особено во т.н. “земји во транзиција”, од системот и свеста за културата како начин на спроведување на системските-политичките идеи да израснеме до произведување на културата кој на секоја единка-граѓанин ќе и овозможи да биде рамноправен-целен член на општеството. Уште повеќе, да дојдеме до такво произведување на културата кое на граѓанинот ќе му овозможи да секој чин на неговото конкретно произведување биде и предуслов за ослободување од

произведување на култура одредувана од свеста на оние кои, благодарение на биолошките околности, сеуште се во состојба да произведуваат или да решаваат за видовите и начините на произведување, а потекнуваат од други идејно-политички системи и чија етичка втемеленост *и самиот развој на историјата ја оспори!!!*

Консултирана литература:

1. Bendel, Jem. *The meaning of the NGO*, 11.02.2005, <<http://www.bsdglobal.com/ngo/roles.asp>>.
2. Bloem, Renate. *The role of NGOs in the Age of Democratic Civil Society*, September 13, 2001 <<http://www.globalpolicy.org/ngos/issues/>>.
3. Boss, A. Judith. *Perspectives on ethics*, New York: Mayfield Publishing Company, 1998.
4. Edwards, Michael, David Hulme and Tina Wallace. *NGOs in a global future: Marrying local delivery to worldwide leverage*, Conference background paper, 12.04.2005, <www.globalpolicy.org/ngos/role/intro/gen/2000/111400.htm>.
5. Facione, A. Peter, Donald Scherer and Thomas Attig. *Ethics and society*, second edition, New Jersey: Prentice Hall Inc., 1991.
6. Грамбергер, Марк. Граѓаните како партнери: Прирачник на ОЕЦД за информирање, консултации и учество на јавноста во изготвувањето на политиката - раководење, Скопје: Фондација Институт Отворено општество Македонија, 2001.
7. Howell, Jude and Jenny Pearce. *New Roles and Relevance: Development NGOs and the Challenge of Change*, New York: Kumarian Press, 2000.
8. Mazibuko, D. Fanyana. "The Role of the Non-Governmental Organizations in Educational Advancement in Developing Countries": *The South African Experience*, 25.12.2004 <<http://www.home.hiroshima-u.ac.jp/cice/maz3-1.pdf>>.
9. Моро, Џовани. *Вовед во активното граѓанско учество: Македонија*, прев. Ана Ангеловска, Скопје: OPEN - Партнери за развој, 2004.
10. Pazanin, Ante. *Etika i politika*, Zagreb: Hrvatsko filozofsko drustvo, 2001.
11. Shah, Anup. *Non-governmental Organizations on Development Issues*, 25.03.2005 <<http://www.globalissues.org/TradeRelated/Poverty/NGOs.asp#WhatareNGOs>>.

NGO AS A RESPONSE AND CORRECTIVE
OF DIRECTIVENESS OF STATE-SYSTEMS

It's no doubt about that, that the culture is our determinator, none the less for our society which is producer of it. The present time is also determined with informatics chaos, which directs us to reconsidering of that determination as unavoidable in process of valorization of validity every human existence.

We also all agree with the fact that the human being is fundamental part of society which is in the process of reconsideration and revalorization and destroying of some basic ethical, esthetical and, as a consequence of that, also of some cultural values, his (existence and identity) is putted in situation to not be asked: what kind of culture he needs to approve his own existence, and, by that, his is not any more in situation to be asked as a producer of culture.

Putted in this kind of situation, to look after the answer to this basic question of his existence as a human being, he become more and more aware of the fact that the culture of society to which he belongs, especially because of incapableness of that society to restore the order of values, that society less and less is able to offer the culture which will be response of his needs as a human being. Actually he is faced with the culture which only goal is surviving of the system.

So, it's out of mind to ask ourselves how and why the NGO became a room for correction of that way of usage of culture. It's also no doubt about that the NGO became way of response of the needs-desire of every human being to realize it selves as a human through the culture.

Дејан Донеv, магистер по философски науки - демонстратор по Философија на менаџерство, Етика на менаџерство на Филозофскиот факултет, Катедра за философија при Универзитетот "Св. Кирил и Методиј" - Скопје, како и Етика на новинарството 1 и 2 на Правниот факултет при Универзитетот "Св. Кирил и Методиј" - Скопје.